

โรคพิษสุนัขบ้า (Rabies)

ปี พ.ศ. 2541 กองระบาดวิทยาได้รับรายงานผู้ป่วยและเสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้าผ่านบัตรรายงาน 506 จำนวน 57 ราย จาก 24 จังหวัดทั่วประเทศ คิดเป็นอัตราป่วย/ตาย 0.09 ต่อประชากรแสนคน เป็นรายงานจากภาคกลาง 10 จังหวัด มีผู้เสียชีวิต 32 ราย ภาคเหนือ 4 จังหวัด มีผู้เสียชีวิต 10 ราย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 6 จังหวัด มีผู้เสียชีวิต 11 ราย และภาคใต้ 4 จังหวัด มีผู้เสียชีวิต 4 ราย คิดเป็นอัตราป่วย/ตายต่อประชากรแสนคน เท่ากับ 0.16, 0.08, 0.05 และ 0.02 ตามลำดับ จังหวัดที่มีจำนวนผู้เสียชีวิตสูงสุดได้แก่ สมุทรปราการ ปทุมธานี สุโขทัย และนครราชสีมา จังหวัดละ 5 ราย กรุงเทพมหานคร พระนครศรีอยุธยา ชลบุรี และฉะเชิงเทรา จังหวัดละ 4 ราย แต่ถ้าเปรียบเทียบเป็นอัตราต่อประชากรแสนคน ผู้เสียชีวิตสูงสุด 10 จังหวัดแรก จะเป็นดังนี้ คือ ปทุมธานี 0.81 สุโขทัย 0.79 ฉะเชิงเทรา 0.63 ระยอง 0.58 พระนครศรีอยุธยา 0.55 สมุทรปราการ 0.52 หนองบัวลำภู 0.41 ชลบุรี 0.38 อำนาจเจริญ 0.27 และสมุทรสาคร 0.24

ผู้เสียชีวิต เป็นเพศชาย 39 ราย เพศหญิง 18 ราย คิดเป็นอัตราส่วนหญิง: ชาย เท่ากับ 1 : 2 ซึ่งเกือบจะคงที่แทบไม่มีการเปลี่ยนแปลงในระยะเวลา 2-3 ศตวรรษที่ผ่านมา อายุของผู้เสียชีวิตพบว่าปีนี้ กลุ่มอายุ 15-24 ปีมีผู้ป่วยสูงสุด 11 ราย รองลงมาตามลำดับ ได้แก่ กลุ่มอายุ 5-9 ปี 9 ราย อายุ 35-44 ปี 8 ราย อายุ 25-34 ปี 6 ราย ส่วนกลุ่มอายุอื่นพบผู้ป่วย/ตาย จำนวนใกล้เคียงกันกลุ่มอายุ 3-5 ราย แต่ถ้าเปรียบเทียบเป็นอัตราต่อประชากรแสนคนแล้ว กลุ่มอายุ 5-9 ปี มีอัตราป่วย/ตายสูงสุด (0.16) รองลงมาตามลำดับ คือ อายุ 55-64 ปี (0.14) กลุ่มอายุ 10-14 ปี และเกิน 65 ปี มีผู้ป่วย/ตาย ต่อประชากรแสนคน เท่ากัน (0.10) สำหรับกลุ่มอายุ 25-34 ปี ซึ่งจำนวนป่วย/ตาย สูงสุดนั้นเมื่อเปรียบเทียบอัตราต่อประชากรแสนคนจะเหลือเพียง 0.09 เท่านั้น โดยทั่วไปแล้วอัตราการป่วยตายต่อประชากรแสนคนจะสูงที่สุดในกลุ่มอายุ 5-9 ปี เหมือนๆ กันตลอดมา

การกระจายตามฤดูกาล พบว่ามีผู้ป่วย/ตาย ทุกเดือนในรอบปี เดือนมกราคม และ กุมภาพันธ์ มีผู้ป่วย/ตาย มากที่สุด จำนวน 8 ราย เท่ากัน รองลงมาได้แก่ เดือนกันยายน 7 ราย เมษายน 6 ราย เดือนอื่นๆ เดือนอื่นๆ อยู่ระหว่าง 3-5 ราย ยกเว้นเดือนกรกฎาคม พบเพียง 2 ราย

จังหวัดที่ส่งตรวจน้อย แต่จำนวนที่พบเชื้อมีอยู่ในเกณฑ์ที่ค่อนข้างสูง ในภาคกลาง ได้แก่ อยุธยา ส่งตรวจ 70 ตัวอย่าง พบเชื้อ 38 ตัวอย่าง (ร้อยละ 54.28) ปทุมธานี ส่งตรวจ 74 ตัวอย่าง พบเชื้อ 33 ตัวอย่าง (ร้อยละ 44.60) สมุทรสาคร ส่งตรวจ 39 ตัวอย่าง พบเชื้อ 19 ตัวอย่าง (ร้อยละ 50.00) ภาคเหนือ ได้แก่ เพชรบูรณ์ ส่งตรวจ 73 ตัวอย่าง พบเชื้อ 36 ตัวอย่าง (ร้อยละ 49.31) ลำพูน ส่งตรวจ 18 ตัวอย่าง พบเชื้อ 8 ตัวอย่าง (ร้อยละ 44.44) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ สุรินทร์ ส่ง

ตรวจ 29 ตัวอย่าง พบเชื้อ 16 ตัวอย่าง (ร้อยละ 55.17) ศรีสะเกษ ส่งตรวจ 25 ตัวอย่าง พบเชื้อ 13 ตัวอย่าง (ร้อยละ 52.00) และ ภาคใต้ ได้แก่ พัทลุง ส่งตรวจ 16 ตัวอย่าง พบเชื้อ 14 ตัวอย่าง (ร้อยละ 87.5) และตรัง ส่งตรวจ 26 ตัวอย่าง พบเชื้อ 14 ตัวอย่าง (ร้อยละ 53.85)

ปี พ.ศ. 2541 กองระบาดวิทยา ร่วมกับศูนย์โรคพิษสุนัขบ้า กรมปศุสัตว์ ได้รับรายงานผลการตรวจโรคพิษสุนัขบ้าจากห้องปฏิบัติการทุกแห่งทั่วประเทศ เฉพาะที่ตรวจ ได้จำนวน 4,508 ตัวอย่างในจำนวนนี้เป็นตัวอย่างเนื้อสมองและ Comea จากผู้สงสัยเป็นโรคพิษสุนัขบ้า 2 ตัวอย่าง ซึ่งผลการตรวจพบว่าเป็นโรคพิษสุนัขบ้า 1 ตัวอย่าง ที่เหลือเป็นตัวอย่างจากสมองสัตว์อื่น ส่วนใหญ่เป็นสุนัข คือร้อยละ 83.7 แมว ร้อยละ 11.29 โค กระบือ สุกร แพะ แกะ และม้า ร้อยละ 1.57 ลิง ค่าง ชะนี ร้อยละ 0.51 สัตว์ฟันแทะ พวากหนู กระรอก กระต่าย ร้อยละ 1.79 ที่เหลือเป็นสัตว์ป่า และสัตว์อื่นร้อยละ 0.95 ตรวจพบเชื้อ จำนวน 1,314 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 29.15 ของจำนวนที่ส่งตรวจทั้งหมด

แหล่งที่มาของตัวอย่าง พบว่าภาคกลางส่งตรวจมากที่สุด 2,254 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 50 จากจำนวนทั้งหมด รองลงไปตามลำดับ คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1,236 ตัวอย่าง (ร้อยละ 27.42) ภาคเหนือ 512 ตัวอย่าง (ร้อยละ 11.36) และภาคใต้ 506 ตัวอย่าง (ร้อยละ 11.22) และจำนวนที่พบเชื้อของภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ เท่ากับ 657, 292, 150 และ 209 ตัวอย่าง ตามลำดับ แต่เปอร์เซ็นต์ การพบเชื้อสูงที่สุดอยู่ที่ภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 41.30 และรองลงไปตามลำดับ คือ ภาคเหนือ ร้อยละ 29.30 ภาคกลาง ร้อยละ 29.15 และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต่ำสุด พบเพียง ร้อยละ 23.95 เท่านั้น

จังหวัดที่ส่งตัวอย่างสูงสุด 10 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร 1,134 ตัวอย่าง พบเชื้อ 260 ตัวอย่าง (ร้อยละ 22.92) รองลงไปตามลำดับ คือ นครราชสีมา 444 ตัวอย่าง พบเชื้อ 128 ตัวอย่าง (ร้อยละ 28.83) นครราชสีมา 290 ตัวอย่าง พบเชื้อ 127 ตัวอย่าง (ร้อยละ 49.79) ขอนแก่น 202 ตัวอย่าง พบเชื้อ 24 ตัวอย่าง (ร้อยละ 11.88) บุรีรัมย์ 136 ตัวอย่าง พบเชื้อ 13 ตัวอย่าง (ร้อยละ 9.56) นครปฐม 120 ตัวอย่าง พบเชื้อ 52 ตัวอย่าง (ร้อยละ 43.33) สมุทรปราการ 117 ตัวอย่าง พบเชื้อ 45 ตัวอย่าง (ร้อยละ 38.46) นนทบุรี 114 ตัวอย่าง พบเชื้อ 31 ตัวอย่าง (ร้อยละ 27.19) ชลบุรี 111 ตัวอย่าง พบเชื้อ 36 ตัวอย่าง (ร้อยละ 32.43) เชียงใหม่ 106 ตัวอย่าง พบเชื้อ 29 ตัวอย่าง (ร้อยละ 27.36) อุตรดิตถ์ 93 ตัวอย่าง พบเชื้อ 31 ตัวอย่าง (ร้อยละ 33.33) และราชบุรี 84 ตัวอย่าง พบเชื้อ 36 ตัวอย่าง (ร้อยละ 42.8)

แนวโน้มการเกิดโรคในระยะ 10 ปี (2532-2541) พบว่าโรคนี้อลดลงเป็นลำดับ คือ ในช่วงปี 2532-2535 ลดลงเร็วมาก จาก 212 ราย เหลือ 185 ราย 171 ราย และ 112 ราย จากปี 2536 ก็เริ่มพบผู้ป่วย/ตายน้อยกว่าปีละ 100 ราย จนมาต่ำที่สุด ในปี 2541 โดยพบผู้ป่วย/ตาย 93 ราย 78 ราย 77 ราย 58 ราย 57 ราย ตามลำดับ

จากจำนวนผู้ป่วย/ตาย 57 ราย กองระบาดวิทยาได้รับรายงานการสอบสวนโรคที่สามารถวิเคราะห์รายละเอียดได้ 44 ราย คิดเป็นร้อยละ 77 แยกเป็นเพศชาย 28 ราย เพศหญิง 16 ราย พบว่ารับเชื้อจากสุนัข 38 ราย เป็นสุนัขมีเจ้าของ 26 ราย ไม่มีเจ้าของ 12 ราย ในจำนวนนี้มีสามเณร 1 รูป ถูกสุนัขไม่มีเจ้าของในวัดกัด ส่วนอีก 6 ราย รับเชื้อจากแมว 1 ราย จากชะมด 1 ราย และอีก 4 ราย ไม่สามารถระบุได้ว่ารับเชื้อจากสัตว์ชนิดใด ผู้ป่วย/ตายส่วนใหญ่ คือ 34 ราย ถูกกัดแผลเดียว ที่ถูกกัด 2 แผลมี 2 ราย และถูกกัด 3 แผล มี 4 ราย ส่วนอีก 4 ราย ไม่ระบุจำนวนแผล และหรือถูกเลียและเล่นคลุกคลีใกล้ชิดกับสุนัขและแมว ตำแหน่งแผลที่ถูกกัด แยกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ ถูกกัดที่คิ้ว แก้ม จมูก ปาก และคาง จำนวน 8 ราย ถูกกัดที่นิ้วมือ ฝ่ามือ และแขน จำนวน 12 ราย ถูกกัดที่นิ้วเท้า เท้า ตาตุ่ม น่อง หัวเข่า ต้นขา จำนวน 20 ราย ส่วนที่เหลือไม่ระบุตำแหน่ง (น่าจะรับเชื้อจากการถูกเลียและเล่นคลุกคลีใกล้ชิดกับสัตว์ที่ป่วยเป็นโรคนี้นี้ แต่ไม่แสดงอาการของโรคอย่างชัดเจน)

ระยะฟักตัวของโรค ผู้ป่วย/ตาย มีระยะฟักตัวของโรคน้อยกว่า 1 เดือน จำนวน 10 ราย ระยะฟักตัว 1-3 เดือน มี 22 ราย 3-6 เดือน มี 4 ราย 6 เดือน – 1 ปี มี 1 ราย เกิน 1 ปี มี 3 ราย ส่วนอีก 4 ราย ไม่ทราบระยะฟักตัวที่แน่นอน

จากจำนวนที่สอบประวัติได้ 44 ราย ส่วนใหญ่ คือ 39 ราย ไม่ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกัน หลังการรับเชื้อ มีเพียง 5 ราย ที่ได้รับวัคซีนแล้วเสียชีวิต คือ

รายที่ 1 เป็นเพศชายอายุ 24 ปี ถูกสุนัขมีเจ้าของกัดที่เอ็นร้อยหวาย สันเท้าซ้ายขณะที่ขี่จักรยานผ่านหมู่บ้านจะออกไปทำงาน ได้รับการล้างแผลที่สถานีอนามัย และได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าชนิด TRCS VERORAB Lot. No 439-1 Exp.03/2000 ที่โรงพยาบาลชุมชน โดยฉีดเข็มแรกในวันที่ถูกกัด และฉีดเข็มที่ 2, 3 และ 4 ในวันที่ 3, 7 และ 14 ตรงตามกำหนด และเริ่มแสดงอาการหลังถูกกัด 20 วัน ก่อนจะได้รับวัคซีนเข็มสุดท้าย ผู้ป่วยรายนี้อยู่ได้ 12 วัน หลังจากเริ่มแสดงอาการป่วย จากนั้นได้มีการส่งวัคซีน Lot. นี้ ไปตรวจที่กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ ผลการตรวจพบว่าวัคซีนมีคุณภาพใช้ได้ จึงสันนิษฐานว่าสาเหตุที่ตายน่าจะเป็นเพราะระยะฟักตัวของโรคเร็วและไม่ได้รับ Rabies immunoglobulin ร่างกายไม่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันโรคได้ทัน

รายที่ 2 เป็นเพศชาย อายุ 7 ปี ถูกสุนัขไม่มีเจ้าของกัดที่ใบหน้า จมูก และศีรษะ มีการล้างแผลอย่างถูกวิธี ได้รับทั้ง Immunoglobulin และวัคซีนชนิด TRCS VERORAB ในวันที่ถูกกัดและอีก 3 เข็มตามระยะเวลาที่กำหนด เริ่มแสดงอาการก่อนที่จะได้รับวัคซีนเข็มสุดท้าย โดยมีระยะฟักตัว 15 วัน และอยู่ได้ อีก 2 วันก็เสียชีวิต รายนี้น่าจะถือได้ว่าเป็น Vaccine Failure

รายที่ 3 เป็นเพศหญิง อายุ 9 ปี ถูกสุนัขกัดที่จมูก ฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าชนิด PCEC ตามระยะเวลาที่กำหนดได้ 3 เข็ม แสดงอาการในวันที่ 11 หลังรับเชื้อ อยู่ได้อีก 2 วัน ก็เสียชีวิต รายนี้น่าจะเสียชีวิตเพราะไม่ได้รับ Rabies Immunoglobulin เช่นเดียวกับรายที่ 1

รายที่ 4 เป็นเพศชาย อายุ 24 ปี ถูกสุนัขกัดที่ใบหน้า ได้รับวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า (ไม่ระบุชนิด) จำนวน 4 ครั้ง แสดงอาการป่วยหลังถูกกัด 16 วัน และเสียชีวิตหลังแสดงอาการป่วย 3 วัน รายนี้น่าจะเสียชีวิตเพราะไม่ได้รับ Rabies Immunoglobulin

รายที่ 5 เป็นเพศหญิง อายุ 6 ปี ถูกสุนัขไม่มีเจ้าของกัด (เมื่ออายุ 2 ขวบ) ที่ ปาก คาง จมูก ขมับซ้าย ใบหูขวา รวม 4 แผล มีประวัติระบุว่าเคยได้รับวัคซีน PCEC และ Rabies Immunoglobulin แสดงอาการหลังจากถูกกัดประมาณ 4 ปี และเสียชีวิต 8 วันหลังจากแสดงอาการรายนี้ไม่มีหลักฐานที่ชัดเจน จึงไม่อาจสรุปได้ว่าเสียชีวิตเพราะเหตุใดแน่